

שולמית לסקוב : שני מקומות

ברטה ורודי נכנסו אחרונים למונית-שירות שעמדה לנסוע לדרכה. שני ימים לפני כן הוציאה ברטה את רודי מבית חוליינפש לאחר שהחלים. שני ימים, בסביבה זרה, לפני החזרה הביתה, סברה ברטה, ישמשו פתיחה טובה לחיים תקינים, לנשיאה בעול האחריות, לפגישה עם ידידים, לעבודה. יחושגא רודי את עצמו משוחרר, משך זמן קצר זה, הן מקשרי העבר הן מן המציאות העתידה; יעשה ככל העולה על רוחו ויטעם טעם מתקם של החיים כציפור-דרור.

בעיקר חששה ברטה מן הפגישה עם המכרים: מי-יודע איך תשפיע על רודי מסגרת החיים הישנה, בה חלה את חליו? בבדקה את רגשותיה בכנות התברר לה כי יותר משהיא חוששת לרודי בגלל אותם ידידים נרתעת היא עצמה מפני הפגישה עמהם. בעיני רוחה ראתה עצמה כשהיא מנסה לנחש לפי ארשת-פניהם את התרשמותם מרודי. האם באמת אדם שפוי הוא, לפי סברתם?

הנה ידיד-הנעורים מימי העבודה בפבישים: ברגע שחושב הוא שאין משגיחים בו הוא מקדיר את פניו. האם לא חורבת-אדם זה, רודי זה של היום, היא שגרמה? או מזכירתו במערכת העתון, המסייעת לה לברטה על כל שעל: להזיז כיסא, לפתוח דלת; כביכול ישישה תשושה היא שאין בכוחה לעשות מעשים אלה. האין הרחמים עליה דוחפים אותה לכל הטירחה הזאת? אכן, בתפקידה אין הדבר יוצא-דופן, ואף-על-פי-כן... או העתונאי הצעיר, המשוטט במשכנות-העוני כדי לספק לרודי את עיקר הידיעות לעתונו, האם לא כדי לטשטש בצחוקו הקולני את המועקה השוררת מסביב מקים הוא רעש כה גדול? ומי-יודע מה מסתירים האנשים בחביוני-נפשם ואם לא מרוב התחשבות מסווים הם את רגשותיהם בלהג ובדיה ללא שיעור? ואם לא יסתירו, אם ימצא מי שיאמר את אשר בלבו, בין מתוך טיפשות בין מרדיפת-אמת נואלת, או אפילו מרישעות, "נורא איזה שמות עשתה המחלה ברודי", הלא יהיה זה גרוע אף מהעמדת-הפנים (לעורך-העתון-בפועל, זה שממלא את מקומו של רודי כלי-אמת שתוקפתו המחלה וכבר חולם הוא לרשתו בחייו, אפשר ליחס רישעות ללא היסוס). המחשבה בלבד על דברים אלה עוצרת את הלמות לבה. אכן, מועקה גדולה חשה ברטה.

בתשומת-לב בחנה את היושבים במכונית ומיד הוקל לה כשלא ראתה בתוכם אפילו מכר רחוק אחד. ליד הנהג ישב חייל צעיר, את המושבים הקדמיים תפסו אברך-משי בעל פיאות (בו פגע מבטה בראשונה, ולמראה הפיאות מחקה מרשימת החרדות חרדה אחת: מימיה לא היו לה ולרודי שיח-ושיג עם בעלי-פיאות), גבר מזוקן שהפנה אליהם בכניסתם פרצוף אדיש, ובחור שפינור לו על ברכיו. במושב האחורי,

ליד החלון, ישיבה מכונסת בתוך עצמה אשה צעירה שעישנה סיגריה. ברטה נשמה נשימת רווחה. הסתדרה ליד האשה, ולאחיה פינתה מקום אצל החלון. השעה היתה תשע וריח האוויר בישר חום גדול. לפי־שעה עדיין היה החלל ספוג רעננות של בוקר ובאור השמש בשמיים הגלויים, השקופים כביכול, נראה הכל בולט, בהיר ועליו. אך הרוחות הקלות כבר הביאו עמהן כפעם בפעם משבי חום וככל שפתחו הצללים כך התפשט הלהט.

"חס", השמיע אברך־המשי הלבוש קפוטה שחורה.

"את, יא־רב, חס", ענה לעומתו הנהג התימני.

"חס?" פנה רודי אל ברטה בשאלה, במאור־פנים. "אני אינני מוצא כלל שחס. איזה בוקר נפלא! את יודעת, ברטה, אני מרגיש את עצמי כל־כך טוב עד שאפילו לא הלכתי לתערוכת הנוער העזוב. פשוט לא רציתי לקלקל לעצמי את מצב־הרוח. השמיים הבהירים, הפחולים, והשמש! נהדר. רק בארץ יש שקיפות כזאת וצבעים כאלה. את יודעת מה? יש לי חשק לעשן, למרבה־העונג. כך להחליק באוטו, לעשן, להביט בהרים החולפים, בסרט־הכביש שבולע האוטו."

ברטה חככה בדעתה אם להתנגד לעישון אם לא. מוטב שלא יעשן, אך רע יהיה אם תעורר את רגזו. אסור לו לרודי לרגזו. היא שלחה מבט באשה הצעירה, שעתה כבר הדליקה סיגריה שניה, ובהחזירה את מבטה ראתה שגם רודי מציץ בה. "אני חושב שאקח לי סיגריה", אמר רודי.

ברטה הבינה שרודי רוצה באישורה, שבעצם הוא מצווה על אישורה — ואמרה: "טוב, רודי. למה לא?"

רודי, כשהבעת העונג הצפוי כבר מתפשטת על פניו, הוציא מכיסו חפיסת סיגריות וזלות ונטל אחת.

ברטה הסתכלה בו ולפי מבע־פניו ביקשה לדעת את העתיד לבוא, ביקשה לדעת אך פחדה מן הידיעה. הרופא אמר שהפל כתיקנו, אבל מי יערוב לה שאת כל האמת אמר? כל דיבור מקרי שקולטות אזניה מיד מתפרש לה כרמז לעניינה. הנה, שעה שבאה לקחת את רודי מבית־החולים חלפו על פניה שנים מן העובדים והשמיעו את המלים: "חסוך־מרפא". האם לא לרודי נתכוונו?

מוטב לא לחקור במופלא, לקבל את דברי הרופא ולהסתפק בכך. מי־יתן ויהיה בכוחה להימנע מליחס משמעות לכל דבר שאומרים הבריות לתומם. רודי היה שמח וטוב־לב בשני הימים הללו ואין לה, לפי־שעה, כל סיבה לדאגה. אף שהדיוט היא ברפואת־הנפש באו ימיה עם רודי בעת מחלתו הממושכת ולימדוה להבחין בסימנים הדקים ביותר, ואלה אינם בנמצא עתה. אפשר יש מן ההפרזה בעליצותו, אך לא סתם עליצות היא; הריהו בבחינת אדם המשתחרר מן הפלא, ויש סיבה מתקבלת־על־הדעת לצהלת־נפשו. כל דבר שיש לו סיבה מתקבלת־על־הדעת הוא סימן לשפיות. כך לימדה נסיונה, נסיון לא של יום ולא של יומיים, לא של שנה ולא של שנתיים.

קשה לה לומר עתה איך הפך אחיה הקשיש ממנה להיות בן־חסותה. רגע נדמה לה שהגורל הטילו עליה כריחיים על צוואר, ללא יכולת להשתחרר, ורגע — שבבדידותה

טרחת היא עצמה לקחת אליה את האיש הערירי והחולה להיות לה למוקד־חייה, לבית־קיבול לאהבתה שאין דורש לה. אם כה ואם כה, כל מעייניה של ברטה היו בעתיד. את העבר ביקשה לשכוח.

אחרי נסיעה של כחצי שעה הציתה האשה הצעירה סיגריה שלישית. בלבה של ברטה נעזרה טינה אליה. בלי שום התחשבות, הירהרה, מעשנת לה זו בעוד רודי נותן דעתו לכך. אבל כעבור רגע נקפה לבה על ההירהור. מניין לה לאותה אשה לדעת שאצל רודי העישון הוא תסביך שלם; על שאיפתו להוכיח כושר התגברות־עליצרים, חרף כוח־רצון שנחלש; על הסכנה האורבת לחייו מכל מתיחות נפשית, דבר האסור עליו בתכלית האיסור; על מחלת־הלב הנושנה, שבגללה נאסר עליו העישון כליל גרָק לאחר שנתערעה בריאותו, ולמענה, הותר לו מחדש, בקיצוב. האשה הצעירה נראתה נוחה־לרצות וברטה היתה בטוחה שאילו ביקשה ממנה היתה מפסיקה לעשן, אבל איך עושים זאת? איך מבקשים?
 "חברה", פנה רודי אל האשה במאור־פנים, "לוי עישנת פחות היית חוסכת לך אולי עשר שנות חיים, ואולי יותר".

האשה הצעירה הקדירה פניה לכהרף־עין. כנראה לא אהבה התערבותם של הבריות בעסקיה, מהגם שהערתו של רודי הוציאתו, כפי שניכר בעליל, מעולם של הירהורים שהיתה שקועה בו. היא פתחה פיה להשיב משהו (אלוהים, הירהרה ברטה, אל־נא תהיה זו תשובה צברית מסוג: "מה איכפת לך?" או "שב בשקט ואל תתערב בעניינים של אחרים") אך סגרה אותו מיד לאחר שסקרה במבטה את הדובר ואתה, את ברטה. ארשת־פניה נתרפכה. "בוודאי מתעורר יחס של דרך־ארץ אלינו", אמרה ברטה לעצמה באבק גאווה. "אנשים שעמלם והגינותם מופגנים בחיצוניותם; לא פאר ולא הדר; נקיון ופשטות בלבוש ופנים חרוש־קמטים, פרי עבודה נאמנה". אותה שעה שכחה את חטיטויה ותלאותיה, שכחה את החיץ המפריד אותה ואת אחיה משאר בני־אדם, וחשה עצמה חלק מאותם אנשים אשר בצעירותם קיימו בגופם מצוות עמל־כפיים ובמרוצת השנים נתגלגלה תרומתם לציבור העמלים־בפרי־רוחם.

"שנה פחות, שנה יותר, מה־זה־משנה?" ענתה האשה הצעירה בנימה של היתול והפנתה ראשה לחלון כמבקשת לשים קץ לשיחה.
 "סלחי לי שאני מפריע לך", אמר רודי. "אבל אם אין זה משנה, מוטב שנה יותר מאשר שנה פחות".

האשה הצעירה החזירה ראשה ובארשת של מי שמשלים עם מציאות שאין־מנוס־ממנה הכשירה עצמה לשיחה.
 "ומה בדבר ההנאה?" אמרה.

רודי השמיע משהו בלטינית וצחק.
 ברטה גיחכה ללא קול. הגה שוב מפגין הוא את השכלתו. מיד התחרטה על מחשבתה. "ודאי קנאה היא זו המסיתה אותי להירהורים קטנוניים כאלה", ייסרה את עצמה, קנאה על שלא הגעתי אני להשגיר".

"לצערי אינני יודעת רומית, אבל אני מנחשת את פירוש הדברים", אמרה הצעירה. "בעברית אפשר לומר: 'אכול ושתה, כי מחר נמות'."

ברטה היתה מרוצה מן השיחה שהחלה להתפתח. משהו כללי, חשבה, בלי כל נימה אישית, ורודי תהיה לו הזדמנות להפליג לתחומי החשיבה החביבים עליו כל-כך. בינתיים אולי יסיח דעתו מן עישון. ברטה החליטה לומר אף היא דבר. נעים היה לה לשוחח עם אדם שאינו יודע מאומה על עברו של רודי ויכול הוא לראות בה ובאחיה אנשים ככל האדם.

"בגילך קל לך לזלזל בשנים. אנחנו איננו יכולים להרשות לעצמנו את הלוקסוס הזה", אמרה.

"לא דווקא, אתם אנשים במיטב השנים", ענתה הצעירה.

ברטה הציצה ברודי וכאילו השתקפה צורתה בצורתו. רודי נראה זקן מפפי גילה, הירהרה; פנים מוארכים ושדופים; לחיים נטולות-צבע; שפתיים חיורות, כחולות כמעט, מכווצות בחריצים קטנים; מצח חרוש קמטים המתלכדים ליד שורש-האף בשקע יחיד שמטביע בפנים מבע של אבדן וצער. בהיסח-הדעת העבירה ידה על שורש-אפה שלה. אצבעה חשה בקמטיה-היא והרוח הניפה למול עיניה קווצה משערותיה הבהירות שהועם ברקן.

"את מנומסת מאד", אמר רודי. "נעים מאד להיפגש עם אדם מנומס מילידי-הארץ. את ילידת-הארץ, לא כן?"

"כן", ענתה האשה הצעירה, נפגעת מעט. "האם כה נדיר הוא לפגוש באדם מנומס מילידי-הארץ?"

"לא רציתי לפגוע בך חלילה", אמר רודי בלהט. "אני אוהב מאד את ילידי-הארץ. אנחנו, יוצאי גרמניה, אולי אפילו מגזימים קצת בנימוסים. בעצם אני מתכוון לא לילידי-הארץ אלא לבני הדור הצעיר. אנחנו היינו מתחשבים בזולת. היינו משתדלים לראות את הזולת תמיד נגד עינינו. ועכשיו, הדור הזה, האגו זה הכל. סלחי לי, אני כמובן, אינני מתכוון אליך. באמת אינני מתכוון אליך."

"אני, אם מותר לי להעיר, הייתי נמנעת מהכללות", אמרה האשה הצעירה. "כאז כן עתה היו, ויש, אנשים שנותנים דעתם לזולת, ויש אנשים אנוכיים. בני-אדם לא נוצרו בדפוס אחד. לא, אני לא הייתי מכלילה", סיימה מהורהרת.

"אולי באמת לא טוב לעשות גנרליזציה, ובוודאי שאינני מכיר את כל בני הדור החדש במידה שאוכל לומר עליהם שכולם מטריאליסטים ואגואיסטים. אבל מספיק מה שאני מכיר; אני אומר לך — מספיק! האם אינני צודק, ברטה?"

"מה אני יודעת?" אמרה ברטה ללא השתתפות. לגופו של ענין חשבה כמו רודי. וכי איך יכלה לחשוב אחרת? החשוב ביותר בעיניה נעשה היום קל-ערך והמעורר את התלהבותה — נושא זילזול וציניות. אך לא זה העסיקה עתה. כאשר אמר רודי: "אני אומר לך — מספיק!" קפא דמה בעורקיה. הנה-הנה צפויה ההתלקחות המופרת לה כל-כך, אקדמה להתמוטטות; נדמה לה כאילו אורב איזה שטן זידוני אי-שם ומחכה לפריצה שתתגלה ברודי כדי לתדור לתוכו וללבות בו את החימה. כי רק

כך ולא על דרך ההגיון יכלה לתרץ לעצמה את התפרצויות חרונו הפתאומיות. הדבר היה קורה אגב הערה תמימה ביותר, בענין חסר כל ערך; איזו מלה מקרית, איזה מעשה שיגרתי ופשוט. ברגע זה, נוכח האשה הצעירה המדברת לתומה, בלא שתשקול כל מלה היוצאת מפיה, חשה ברטה שנמאסו עליה עד-בלי-רדי הדריכות התמידית, החשש המציק ללא הפוגות, הדאגה שאינה מרפה ממנה. "לו נעלם מחיי הייתי נושמת לרווחה", הירהרה, בלי שתמסור דין-וחשבון לעצמה מה משמעות המשאלה הזאת. "הייתי ככל האדם, משוחררת מן השותפות הנצחית עם איש בלתי-מאוזן, מתערבת עם הבריות בטבעיות ובפשטות, בלב קל". האכזבה המרה על שתקוותה להחלמתו המלאה של רודי נתבדתה מצצה ממנה את כוחותיה ושוב לא יכלה עתה לעמוד על המשמר. בייאווה הניחה לשיחה שתתגלגל לה בלא שתנסה להטותה לאפיק אחר.

"הנה, הירידה מן הארץ", המשיך רודי. "יורקים לתוך הדלי ששתו ממנו, שקודמיהם העלו אותו למענם מן הבאר בזיעת-אפם. בועטים במזבח".

"הוא כבר מתחיל לקפוץ מענין לענין", חלפה מחשבה בראשה המעונה של ברטה. אולי הרגישה האשה הצעירה שמשוהו אינו כשורה, ואולי לא הלך לבה אחרי ויכוח מסוג זה, מכל-מקום על דבריו האחרונים של רודי לא הגיבה ותחת זה קראה: "כמה יפה הים! באיזו בהירות רואים אותו היום".

אכן, מראה הים הרחוק, מן הפיסגה שאליה הגיעה המכונית, לא רק בהיר היה אלא חריף ועז באור-השמש המסנוור. ההרים, אשר צלעותיהם גבלו לפירצה שמבעדה נשקף הים, יקרו בצבעם החום והבליטות שעליהם הזדקרו ברורות וחשופות ללא צל מרכך.

"נהדר, נהדר", קרא רודי ועל פניו התפשט מבע אושר רוגש. "אנחנו העירונים כמעט איננו רואים את הטבע ביצירתו הנפלאה, בגילוי המאיר והחזק. והשמש הזאת, השמש החושפת את הכל!"

"ואני חושבת שיש במראה לא מעט אכזריות", נפלט מפיה של ברטה. היא לא רצתה לומר משוהו שיוכל לגרות את התנגדותו של רודי, בכל לבה ביקשה שהשיחה תגוע אחרי שראתה כיצד עלולה היא להתפתח, אך במר-לבה התפרצו המלים לצאת. בעצם כאילו אמרה בזאת שהכל, ולא הנוף דווקא, אכזרי וחסר-רחמים. וכי לא אכזריות היא שכל הווייתה משועבדת לחרדה לאחיה זה, עד שאפילו אינה יכולה לתת דעתה על הנוף כמו שהוא. להתמכר ליופי וליהנות סתם-כך, ללא הירהורי-משנה, מזיוו של עולם? אכן, הירהורי-משנה! כבר מתגנב לו הירהורי-משנה ומציק; ולולא האח, מה היה לה בחייה, מה? הנה, כאשר תקפה את רודי מחלת-הלב לפני כמה שנים, הלא חשך עליה עולמה למחשבה שיאבד לה!

בעל-הזקן מן המושב הקדמי הפנה פתאום את ראשו ורטן: "מדברים יותר מדי". אמר, השיב ראשו, וחזר לשתיקתו.

רודי חייך, ניפנף בידו והשמיע הברה של ביטול וויתור מתוך טוב-לב, כמי שאומר: "מה מבין זה בכל אלה?"

רודי להמן : קטע מפסל במלון דן

בברטה נעורה התקוה שהתלקחות לא תתרחש. אולי באמת יהיה שקט עתה. ודאי ידע הרופא מה הוא אומר כאשר הבטיח לה שהכל כתיקנו עכשיו. קצת הלאה משם, בצד הדרך, עמד נער קטן, מזוהם מאד, ליד עגלת־עץ זעירה, ומכר צברים.

"אם איש לא יתנגד", אמרה האשה הצעירה, "הייתי מבקשת מן הנהג לעצור רגע שאוכל לקנות מעט צברים".

"באמת כדאי", אמר אברך־המשי גלהב.

"בשום אופן אינני מסכים", קרא ברוגזה בעל הכינור. "יש לי חזרה בדיוק בשעה שתים־עשרה ואני כבר מאחר".

"דבר גדול, חזרה", אמר אברך־המשי בביטול. "בחום הזה רוצים אנשים להרטיב את הפה והוא — חזרה. אפשר לחשוב שאם לא תספיק לחזרה יתהפך העולם!" "אני מציע לך לא לדבר על עניינים שאינך מבין בהם", נעלב בעל הכינור. "וחוץ מזה, זכותו של כל נוסע לדרוש שלא תתעכב המכונית בדרך בשביל שטריות. ובכלל, העולם לא יתהפך גם בלי..." הבחור לא סיים את דבריו אך שלח מבט קטלני בפאותיו של אברך־המשי.

הלו קרא בריתחה: "גמור מה שאמרת, נו, רק גמור מה שהתחלת להגיד, ואני..." "אם לא יהיה פה שקט", אמר הנהג, אדיש בתכלית, "אני עוצר את המכונית ומחכה לי, מבוסס ח'אלס, עד אחרי כל החזרות והכל. ובחיי, קר לא יהיה".

"הוויכוח מיותר לגמרי", אמרה האשה הצעירה בשלוה. "את הצברים הפסדנו בין כה וכה. איפה אנחנו — ואיפה הם!"

החייל, שישן כל הדרך, התעורר, זקף עיניים ילדותיות בנוסעים מאחור ושאל מבוהל:

"מה, מה קרה?"

"כלום", אמר הנהג. "החום קצת שיגע את האנשים. עכשיו כבר התעיפו ואתה יכול, חפוב, לישון לך בשקט".

"חברה", פנה רודי לאשה הצעירה, "אני מרשה לעצמי לשאול אותך שאלה משום שמבחינת הגיל אני יכול להיות אפילו אבא שלך: האם אינך סבורה שפך אנו מסייעים להתפשטות העבריינות בקרב הנוער?"

"אינני מבינה", תמזה האשה הצעירה.

"בזה שאנו קונים אצל התינוקות האומללים הללו, בזה שאנו כאילו מאפשרים את שרנסתם בדרך זו, בזה שאנו מאפשרים להם קיום עלוב בקניוטינו אצלם, אנחנו איננו דוחפים אותם ואת ראשי הציבור למצוא פתרון לפרובלימה וכך אנחנו משתפים את עצמנו בפשע", אמר רודי בלהט עצור.

"אה, עכשיו אני תופסת" אמרה האשה הצעירה. "אתה מתכוון לילד של הצברים. בכלל שכחתי את הענין הזה; כולם שכחו".

"זו הצרה!" קרא רודי. "שוכחים ונותנים לעניינים להידרדר במדרון. אני בטוח

שגברת נבונה ואינטליגנטית כמוך (וארשה לעצמי לומר — נאה), לו נתנה לבה לדבר לא היתה מסייעת להתפשטות הנגע.

ברטה הסמיקה כולה מבושה וגרונה נשתבק לשמע הפלגותיו של אחיה. ברגע זה היה לה רודי כאבר חולה בגופה האבר כואב ומציק. אם יסולק תהיה הרווחה. "אבר נגוע מנתחים", אמרה לנפשה. כדי רגע נלפת בה לבה מאימה בזכרה שניתוח אף קוטל לפעמים, קוטל את הגוף כולו. היא לא הרחיבה מחשבה זו שפן הצורך להטות את השיחה דחה מפניו הכל. להפסיק את השיחה לא קייתה כלל. דרך דיבורו של רודי עתה (לא עצם הדברים שאמר אלא דרך דיבורו) מזכירה מאד מקרים קודמים. אי־אפשר להפסיקו אלא אם כן נס מתרחש ושטף הדיבור מידלדל מאליו. פעם אפילו הצליחה, הודות להערה מקרית שלה, לחולל תמורה בהלך־רוחו ומהתלהבות קדחת־נית עבר לשובבות קלה. אלוהים, התפללה בכל ישותה, תן רעיון בלבי, הברקה. "רודי", אמרה כדבר אל ילד, "לגברת פשוט התחשק לאכול צפרים והיא לא חשבה על הפרובלימה אלא על הצמא".

"לא", אמרה האשה הצעירה. "נכון שהייתי צמאה, אבל חשבתי גם על הילד. איך, לפי דעתך, יקיים את עצמו? ההשקפות טובות ויפות, אך בהן אי־אפשר לפרנס שום איש. עד שיבוא המשיח ונוזכה לעולם־שכולר־טוב ימות הילד עשר מיתות־רעב". "אבל איך להביא את המשיח, את הגאולה?" קרא רודי בהתרגשות גוברת והולכת. "סדום אנחנו, סדום שאין בה אף צדיק אחד להציל את..." "אני..." נכנסה האשה הצעירה לתוך דבריה, אך ברברגע דרכה ברטה על רגלה בכוח להשתיקה.

"רודי, הירגע, אני מבקשת ממך, הירגע", התחננה אובדת־עצות. פתאום נתפרכמו פניו של רודי והוא הסתער על אחותו בשצף־קצף, בגרמנית: "להירגע, להירגע! תמיד — להירגע! כאילו חית־פרא אני, או גרוע מזה — מטורף! כל דבר שאני מוציא מן הפה, מיד את משתיקה אותי; ועוד בפני זרים. בהרגעות שלך את הופכת אותי למטורף באמת. ומה בכלל את מתערבת? מה את מבינה? אי־אפשר לסבול עוד. את... את..." הוא היה חיוור כולו. שפתיו רטטו והזיעה כיסתה את כל מצחו. ידיו תפסו את חפיסת הסיגריות ומעכו אותה הלוך ומעוך.

האשה הצעירה פערה פיה ומיד סתמתו בכף־ידה. אם הרגישו יתר הנוסעים במתרחש אי־אפשר היה לדעת. איש לא הסב ראשו להביט. רק החייל שנרדם שנית נעור ובבת־אחת הסתובב אחורה. אך מיד שב למצבו הקודם, מביט נכחו. ברטה לא הוציאה הגה מפיה אלא החלה להחליק על זורעו של רודי. כך עשתה עד שהפסיק למעוך את חפיסת הסיגריות. עתה כבר לא רטטו השפתיים אבל החירור לא סר. מהתרגשותו לא נותר מאומה. פניו לבשו עייפות גדולה, מעיניו ניטל הברק. הוא פנה שוב לאשה הצעירה והעלה על שפתיו בת־צחוק קלושה, כמצטדק. "אינני יכול לראות בצערם של הילדים האלה — לכן זה כך", אמר בקול לזה. "כן", מילמלה האשה הצעירה.

שוב החלו ידיו של רודי לטפל בחפיסה, ונדמה שביקש להוציא סיגריה אך אצבעו-
תיו רעדו כל-כך עד שהנייר נקרע והסיגריות נפלו והתפזרו על הרצפה.

"הם שוברים את לבי", הגה בקושי. "הם..." ובעוד המלה בפיו קמו עיניו בפלצות
וראשו צנח על ברכיה של ברטה.

"רודי, מה יש לך? רע לך? אתה רוצה שנעצור? רודי, רודי", נזעקה ברטה. היא
נטלה את ראשו בידיה. "רודי, הבט עלי", החלה לבכות. "הבט עלי, רודי שלי". לא
נותר בלבה מאומה מרגש הזוועה נוכח טירופו, מן הרצון להשתחרר ממנו. אהבה
גדולה אליו הציפה את לבה ופחד, שאת טעמו לא העזה לגלות לעצמה, כמו הקפיא
את כל ישותה.

"נהג, עצור", קראה הצעירה. "פה איש התעלף".

הנהג עצר מיד. החייל, אברך-המשי ובעל הכינור קמו בו-ברגע וכהרף-עין הוציאו
את רודי החוצה והשכיבוהו בצד הדרך. ברטה כרעה לידו.

"רודי, אולי תשתה משהו? לא טוב לך? מה קרה, מה קרה?" התיפחה.

רודי שכב בעיניים כבויות כמווגגות. שפתיו פתוחות קמעה ושיניו בולטות כשל
בעל-חיים הרוג.

המזוקן ירד אף הוא, תפס בידו של רודי ומישש את דפקו. עד-מהרה הרפה ממנו
והניף ידו כמי שאומר "ברכה לבטלה".

זנהג אמר: "מוטב לא לחכות. הכניסו אותו לאוטו ותיכף לעזרה-ראשונה".

הבחרים נשמעו, השכיבו את רודי על הספסל האחורי וברטה ישבה למראשותיו,
מחזיקה ראשו על ברכיה. יושבי הספסל הקדמי הצטופפו ופנו מקום לאשה
הצעירה.

"מוטב שתסע לבית-חולים. יש בית-חולים קרוב. נדמה לי שבעזרה-ראשונה לא די",
אמרה.

בעל-הזקן לחש לה: "שום דבר כבר לא יועיל. אני רופא. לא היה צריך לדבר כל-
כך הרבה".

אחר התכנס בתוך עצמו ולא התערב עוד במתרחש.

האשה הצעירה הוציאה מנרתיקה צלוחית מייבושם ונתנה לברטה:

"השתמשי בזה", אמרה. "זה יקל קצת".

ברטה נטלה את הצלוחית כטובע הנאחו בקשה-הצללה. בראשה נקלטו דבריו של בעל-
הזקן אך היא לא הבהירה לעצמה מיד את משמעותם. כאשר החלה להבינם בהכרתה
באה הצלוחית וטישטשה את רישומם. "אין זה מן ההגיון", תירצה לעצמה. "שהאשה
תציע לי בושם להשיב את נפשו של רודי אם אמנם... אם באמת... אם מה שאמר
האיש..."

"שמעתי שאתם מוכירים בית-חולים", שיסעה ברטה את מחשבותיה ואמרה בקול
יבש, כמדברת על משהו שיש לו תקנה, מנסה להתפתות ולהאמין, בעזרת הסדר
ענייני של התרחשויות, כי אכן יש כאן תקנה: "אם לא יימשך הטיפול זמן רב
תחפו לנו כדי שנוכל להמשיך בדרכנו?"

"גברת, כל מה שתבקשי נעשה", אמר הנהג כשהוא מגמא ארץ במהירות גדולה.
 "כן, אפילו שעות נחכה", אמר בעל הכינור.

הרופא רק הניד בראשו וברטה ראתה תנועה זו.

היא הסתכלה ברודי. הוא שכב על צדו וגופו הארוך דחוס על פני המושב הקטן מפני מידתו. היה משהו חסר מתח בכל חזותו, חסר הפעלה פנימית. כשם שהניחוהו כך שכב, ללא שמץ שינוי בתנוחתו.

ברטה התנערה מפל האשליות. מראהו של רודי, דברי הרופא תחילה ותנודות ראשו עתה, הבהירו לה הכל. "ואת הבושם הגישה האשה לי", חלף הירהור בראשה, "בשבילי וכלל לא בשבילי". היא שמטה את ראשו של אחיה מידיה, עצמה עיניה והטילה את פלג־גופה העליון אחורה, אל משענת המושב.

החייל, כאילו עיניים היו לו בערפו, הוציא אי־מזה מימיה והגיש לה בהושטת יד ארוכה.

"שתי, גברת. יהיה לך יותר טוב, באמת יהיה יותר טוב. אולי את רוצה לימון?
 יש לי".

עם כל תחושת האבדן שירדה עליה, עברה גל של חמימות נוכח ההשתתפות הפנה והתמימה של האנשים הצעירים בצערה. כך, בעת שהם כולם מצויים במונית, לשעה קצרה, מלפד אותם האסון ואין היא ערירית בעולם. היא פקחה עיניה מעט ובצל־החיוך שהעלתה על שפתיה ביקשה להביע את הכרת־הטובה שרחש לבבה.

עתה כבר הגיעה המונית לבית־החולים. האשה הצעירה ובעל־הפיאות שלידו ירבה יצאו ראשונים ותמכו בברטה בצאתה. "נוכח האסון נכון אפילו אברך־המשי לשכוח את עקרונותיו ולתת ידו לאשה", חשבה ברטה ובעצמה תמהה איך יכלה לתת דעתה, במצוקתה הגדולה, לפרט זה.

מבית־החולים הופיעו בהולים נושא־אלונקה, הניחו את רודי על המיטה הנעה ופנו לתוך הבנין. רטט מכ־רגל ועד ראש חלף אותו, היבהוב אחרון בטרם יכבה.

ברטה לא ליותר את האלונקה. היא צנחה על ספסל שהיה מוצב ליד הבנין וגופתו המתרחקת של רודי היתה לה כדמה הניקז וניגר עד אשר יכלה.

נוסעי המונית עמדו בקבוצה במרחק־מה ממקום מושבה, נבוכים, מבלי דעת מה יעשו. היא כבר נשרה מתוך אותו ציבור קטן, שרק לפני רגע חשה עצמה חלק ממנו.

שני אנשים שמזוודות בידיהם ניגשו אל הקבוצה ושאלו: "אתם נוסעים מכאן? יש שני מקומות פנויים?"

איש לא ענה.

"מי הנהג? יש מקומות?"

הנהג פנה אליהם מבולבל: "הנהג? אני הנהג. כן, מה יש?"

"בפעם השלישית — יש שני מקומות? אתם נוסעים העירה?"

"בעצם כן, נוסעים. שני מקומות אמרת? שני מקומות?" הנהג שקע כדי־רגע בהי־הור. "יש שני מקומות", הודיע לבסוף. "מה לעשות? ככה זה בחיים! נו — נסע".

"רגע אחד", אמרה הצעירה, רצה אל ברטה, לחצה את ידיה בחום והלכה לה. האנשים כולם, החדשים והישנים, נכנסו למכונית, וזו נעלמה עדימהרה. ברטה נשארה יושבת יחידה על הספסל. השמש קפחה על ראשה בכל עוז וזבובים החלו להיטפל אליה. היא לא הגיבה. קור הריקנות הגדולה מילא את כל חלל פנימיתה, החלל שהותיר אחריו רודי במותו.